

KS. JAN DYDUCH

WKŁAD METROPOLITY KRAKOWSKIEGO KAROLA WOJTYŁY DO SOBOROWEJ NAUKI O LAIKACIE

Sobór Watykański II jest szczególną łaską Boga i darem Ducha Świętego dla Kościoła i ludzi XX wieku. Jego błogosławione skutki będą sięgać w daleką przyszłość i nieść obfite owoce dla przyszłych wieków. W tym, co Duch Święty podarował Kościołowi przez Vaticanum II uczestniczyli ludzie. Oni posługując się swoimi zdolnościami, swoją wiedzą i mądrością, kierując się wiarą i miłością Kościoła, stawali się niejako narzędziami Ducha Świętego. Do nich trzeba zaliczyć metropolitę krakowskiego Karola Wojtyłę. Uczestniczył on we wszystkich sesjach soborowych, wielokrotnie zabierając głos na różne tematy. Przedmiotem niniejszego artykułu jest jego wkład w soborową naukę o świeckich. Można przyjąć, że przemyślenia i doświadczenia Metropolity krakowskiego tamtych lat mają wpływ na bogactwo i różnorodność problemów podejmowanych obecnie w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II, w tym również spraw dotyczących laikatu.

WSPÓLPRACA ŚWIECKICH Z HIERARCHIA

Już w postulatach, zgłoszonych 30 XII 1959 r. na Sobór Watykański II, ówczesny biskup pomocniczy z Krakowa Karol Wojtyła bardzo mocno zaakcentował potrzebę współdziałania świeckich z hierarchią w dziele budowy Kościoła. Pisał, że prawidłowy rozwój Kościoła wymaga aktywnego zaangażowania świeckich w jego działalność. Trzeba określić miejsce świeckich w Kościele, podać teologiczne uzasadnienie ich odpowiedzialności za Kościół, wskazać właściwe im zadania. Należy dowartościować świeckich, dostrzec ich rolę zarówno w wymiarze doczesnym jak i nadprzyrodzonym. Trzeba przestać widzieć w świeckich tylko przedmiot duszpasterstwa i apostołstwa, a potraktować ich jako przedmiot duszpasterskiej i apostołskiej działalności Kościoła. Świeccy i hierarchia wspólnie mają podjąć dzieło odnowy Kościoła¹.

Zagadnienia poruszone w propozycjach pomocniczych biskupa z Krakowa były przedmiotem wielu dyskusji toczących się w czasie obrad soborowych. Były przedmiotem kolejnych schematów soborowych, zwłaszcza schematów

¹ *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando, series I, Antepreparatoria, Typis Polyglottis Vaticanis 1960—61 (= Antepreparatoria), t. II cz. 2 s. 743—744.*

konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* i dekretu soborowego o świeckich *Apostolicam actuositatem*. Pogłębiona soborowa nauka o laikacie, która, można powiedzieć, dojrzała w czasie toczących się obrad, jest jednym z niewątpliwych sukcesów Vaticanum II. Współpraca laikatu z hierarchią, jej teologiczne podstawy, cele i praktyczne konsekwencje zostały przedstawione przez Sobór w kontekście nauki o Kościele. Nie jest możliwe ukazanie pozycji świeckich w Kościele, ich odniesienia do hierarchii, bez ukazania prawdy o Kościele, bez odpowiedzi na pytanie: czym jest Kościół. Stąd pogłębiona soborowa eklezjologia, przedstawiająca Kościół jako wspólnotę Ludu Bożego jest najistotniejszym elementem dowartościowania świeckich.

Idea wspólnoty Ludu Bożego, która tak owocnie i dojrzała została podana w nauczaniu Soboru Watykańskiego II, była już wcześniej rozważana przez teologów i kanonistów². W procesie kształtowania się nauki soborowej o Kościele jako wspólnocie Ludu Bożego, do którego świeccy nie tylko należą, ale go stanowią, nie zabrakło wypowiedzi Biskupa krakowskiego. Przemawiając 21 X 1963 r. w czasie 52. Kongregacji Generalnej, Karol Wojtyła podkreślił podstawowe znaczenie nauki o Ludzie Bożym, który stanowią duchowni, świeccy i zakonnicy. Tak więc Kościół — Lud Boży stanowi wspólnotę osób. Jego struktura jest sakramentalna, gdyż w rzeczywistości Ludu Bożego występuje element niewidzialny, nadprzyrodzony — Mistyczne Ciało Chrystusa i element widzialny, doczesny — społeczność doskonała, złączone na wzór Tajemnicy Wcielenia. Wspólnotę Ludu Bożego tworzą pasterze i świeccy. Różnią się między sobą, ale nie są sobie przeciwstawni. Co więcej istnieją między nimi nadprzyrodzone więzi, które winny ujawnić się na zewnątrz we współdziałaniu. Świeccy winni zająć w Kościele postawę aktywną, gdyż otrzymując łaskę wiary są wspólnie z pasterzami odpowiedzialni za nadprzyrodzone dobro Kościoła i jego służbę zbawieniu wiecznemu³. Dla uwypuklenia elementu nadprzyrodzonego Metropolita krakowski mówił o Ciele mistycznym Chrystusa, zaś dla podkreślenia elementu widzialnego użył tradycyjnego pojęcia *societas perfecta*, aby w ten sposób rzeczywistość nadprzyrodzoną przybliżyć przez rzeczywistość naturalną⁴. Można zauważyć, że w przytoczonej wyżej wypowiedzi Karola Wojtyły, uzupełnionej pisemnie, wspólnota Ludu Bożego została ukazana jako rzeczywistość Bosko-ludzka, w której element Boski, nadprzyrodzony ma podstawowe znaczenie. Mistyczne Ciało Chrystusa, które tworzy i zespala Kościół uzasadnia konieczność współdziałania świeckich z hierarchią.

Problemy poruszone przez biskupa Wojtyłę zarówno w postulatach jak

² Między innymi trzeba wymienić: M. D. Koster, *Eklesiologie im Werden*, Paderborn 1940; Y. Congar, *Esquisses du mystère d'Eglise*, Paris 1941; A. Schaut, *Die Kirche als Volk Gottes* 1949; K. Mörsdorf, *Lehrbuch des Kirchenrechts*, t. 1, Paderborn 1949.

³ *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II*, Typis Polyglottis Vaticanis 1970—1979 (= *Acta synodalia*), t. II cz. 3 s. 154—157.

⁴ Por. A. Scola, *Gli interventi di Karol Wojtyła al Concilio Ecumenico Vaticano II*, [w:] *Karol Wojtyła — filosofo, teologo, poeta*, Roma 1985, s. 293.

i dyskusji soborowej można dostrzec w końcowych dokumentach Soboru, zwłaszcza w konstytucji *Lumen gentium*. Określa ona następująco Lud Boży:

Chrystus ustanowił nowe przymierze [...] powołując spośród Żydów i pogan lud, który nie wedle ciała, lecz dzięki duchowi zrósć się miał w jedno i być nowym Ludem Bożym. Albowiem wierzący w Chrystusa, odrodzeni z wody i Ducha Świętego, ustanawiani są w końcu rodzajem wybranym, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem nabytym... co niegdyś nie był ludem, teraz zaś jest Ludem Bożym⁵.

Kościół — Lud Boży jest rzeczywistością nadprzyrodzoną, ale zarazem bytem społecznym, widzialnym i sprawdzalnym:

Chrystus [...] ustanowił swój Kościół święty, tę wspólnotę wiary, nadziei i miłości tu na tej ziemi, jako widzialny organizm [...] Wyposażona zaś w organa hierarchiczne społeczność i zarazem Mistyczne Ciało Chrystusa, widzialne zrzeczenie i wspólnota duchowa, Kościół ziemski i Kościół bogaty w dary niebiańskie, nie mogą być pojmowane jako dwie rzeczywistości odrębne, przeciwnie tworzą one jedną rzeczywistość złożoną, która zrasta się z pierwiastka Boskiego i ludzkiego⁶.

Niedługo po zakończeniu Soboru kardynał Karol Wojtyła napisał dzieło poświęcone realizacji Vaticanum II. Podkreślił w nim, że w kształtowaniu świadomości Kościoła jako Ludu Bożego trzeba łączyć wielkie sprawy Boże ze sprawami ludzkiej egzystencji. Trzeba ukazać powołanie człowieka do wspólnoty z Bogiem i nadprzyrodzonego uczestnictwa w życiu Boga, a równocześnie realizację tego powołania we wspólnocie z innymi ludźmi⁷. Naukę o Kościele — Ludzie Bożym realizującym się w dwóch wymiarach: Boskim — nadprzyrodzonym i ludzkim — doczesnym, ich wzajemne korelacje i powiązania wyjaśniają też inni autorzy w okresie posoborowym⁸.

Świeccy i pasterze, członkowie Kościoła — wspólnoty Ludu Bożego, w myśl nauczania Soboru połączeni są ściślymi więzami zarówno nadprzyrodzonymi jak i naturalnymi. Razem stanowią Lud Boży, a przez współdziałanie ubogacają Kościół i świat:

Po tym zażyłym obcowaniu z sobą świeckich i pasterzy spodziewać się należy rozlicznych dóbr dla Kościoła, dzięki temu bowiem w świeckich umacnia się poczucie własnej odpowiedzialności, wzmagają się zapał i łatwiej siły świeckich łączą się z pracą pasterzy. Ci zaś wsparci doświadczeniem świeckich, mogą zdobyć celniejszy i odpowiedniejszy sąd zarówno w sprawach duchowych jak i doczesnych, tak aby cały Kościół umocniony przez wszystkie swe członki, skuteczniejszy pełnił swe posłannictwo dla życia świata⁹.

Kościół dopiero wówczas staje się doskonałym znakiem Chrystusa wśród

⁵ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, n. 9, 1.

⁶ Tamże, n. 8, 1.

⁷ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, Kraków 1972, s. 98—103.

⁸ Por. R. Sobański, *Kościół — jego konstytucja i prawo w tajemnicy zbawienia*, „Analecta Cracoviensia” 8(1976) s. 228; M. Żurowski, *Wspólnota kościelna determinuje charakter władzy i prawa*, „Prawo Kanoniczne” 21(1978) nr 1—2 s. 87; L. Moreira Neves, *Gli stati quiridici delle persone nella Chiesa, presupposti teologici*, „Monitor Ecclesiasticus” 106(1981) s. 368 n.

⁹ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, n. 37, 4.

chią współpracuje laikat¹⁰. W ramach współdziałania hierarchia winna uznać podmiotowość i odpowiedzialność świeckich w Kościele oraz ich własne zadania:

Święci zaś pasterze winni uznawać i wspierać godność i odpowiedzialność świeckich w Kościele; mają korzystać chętnie z ich roztropnej rady, powierzać im z ufnością zadania w służbie Kościoła i pozostawiać swobodę oraz pole działania, owszem, dodawać im ducha, aby także z własnej inicjatywy przystępowali do pracy. Z ojcowską miłością winni baczenie rozważać w Chrystusie przedsięwzięcia, życzenia i pragnienia przedstawione przez świeckich. Służną zaś wolność, która wszystkim przysługuje w społeczności ziemskiej, winni pasterze skrupulatnie respektować¹¹.

Z woli Chrystusa Kościół spełnia zbawcze posłannictwo w stosunku do świata w ten sposób, że wszyscy członkowie Ludu Bożego, a więc pasterze i świeccy współpracują zgodnie dla wspólnego dzieła¹².

W kształtowaniu się nauki soborowej o Kościele — Ludzie Bożym, który stanowią współdziałający pasterze i świeccy uczestniczył Metropolita krakowski. Szczególnie leżała mu na sercu sprawa jedności i współdziałania pasterzy ze świeckimi w dziele budowy Kościoła. Wiedział, że Kościół tylko wówczas spełni swoje zadania we współczesnym świecie, gdy zostanie uruchomiony i zdynamizowany ogromny potencjał energii, wiary, miłości i poświęcenia tkwiący w wiernych świeckich. Kardynał Karol Wojtyła we wspomnianym studium o realizacji Soboru pisał na temat postawy wspólnotowej świeckich i pasterzy w zbawczej wierze Kościoła. Zróżnicowanie zadań pasterzy i świeckich w budowaniu Kościoła wymaga współdziałania, które opiera się na zasadzie komplementarności i korelacji postaw¹³.

Celem uaktywnienia działalności świeckich we wspólnocie Ludu Bożego, Sobór Watykański II ukazał ich udział w kapłaństwie wspólnym. Biblijna prawda o uczestnictwie wszystkich ochrzczonych w kapłaństwie Jezusa Chrystusa zajaśniała nowym blaskiem w nauczaniu Vaticanum II. Metropolita krakowski w swoim wystąpieniu na auli soborowej mówił o fakcie istnienia kapłaństwa Chrystusowego w Ludzie Bożym. Uczestniczą w nim wszyscy wierni, dzięki świętym sakramentom. Kapłaństwo Chrystusa dzieli się na kapłaństwo powszechne (*universale*) i kapłaństwo służebne (*ministeriale*). Między jednym a drugim kapłaństwem istnieje różnica. Rolę kapłaństwa w Ludzie Bożym, wedle wypowiedzi Karola Wojtyły, określają słowa Listu do Hebrajczyków: „Każdy kapłan z ludzi wzięty dla ludzi jest ustanowiony” (5,1). Słowa te bezpośrednio mówią o powołaniu kapłana z Ludu i przeznaczenia go dla Ludu Bożego. Jednak głębsza analiza tych słów wskazuje na głęboki i żywotny związek między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem służebnym. To powiązanie

¹⁰ Por. Dekret soborowy *Ad gentes divinitus*, n. 21, 1.

¹¹ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, n. 37, 3.

¹² Tamże, n. 30.

¹³ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, s. 330—332.

a zarazem różnica jest specyficzną cechą Ludu Bożego¹⁴.

Wyżej wyszczególnione elementy kapłaństwa powszechnego znajdujemy w soborowej nauce o wspólnym kapłaństwie wiernych¹⁵:

Chrystus Pan, kapłan wzięty spośród ludzi, nowy lud uczynił królestwem i kapłanami Bogu i Ojcu swemu. Ochrzczeni bowiem poświęceni są przez odrodzenie i namaszczenie Duchem Świętym, jako dar duchowy i święte kapłaństwo, aby przez wszystkie właściwe chrześcijaninowi uczynki składać ofiary duchowe i głosić moc tego, który wezwał ich z ciemności do swego przedziwnego światła. Toteż wszyscy uczniowie Chrystusa, trwając w modlitwie i chwając wspólnie Boga, samych siebie składać mają na ofiarę żywą świętą, miłą Bogu, wszędzie mają głosić świadectwo o Chrystusie, a tym, którzy się tego domagają, zdawać sprawę z nadziei życia wiecznego, która jest w nich. Kapłaństwo zaś wspólne wiernych i kapłaństwo urzędowe czyli hierarchiczne, choć różnią się istotą a nie stopniem tylko, są sobie jednak wzajemnie przyporządkowane, jedno i drugie bowiem we właściwy sobie sposób uczestniczy w jednym kapłaństwie Chrystusowym¹⁶.

Pasterze naznaczeni kapłaństwem hierarchicznym uczestniczą także w kapłaństwie wspólnym, ale uczestnictwo w nim świeckich ma szczególne znaczenie dla Ludu Bożego: „Tym bowiem, których wiąże ściśle z życiem i posłannictwem swoim, daje również udział w swej funkcji kapłańskiej (*munus sacerdotale*) dla sprawowania kultu duchowego, aby Bóg był uwielbiony a ludzie zbawieni. Toteż ludzie świeccy jako poświęceni Chrystusowi i namaszczeni Duchem Świętym w przedziwny sposób są powołani i przygotowani do tego, aby rodziły się w nich coraz obfitsze owoce Ducha”¹⁷. Na sprawowanie kultu duchowego, do którego upoważnieni są wierni świeccy na mocy uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym, składają się im właściwe zadania, jakie spełniają w Kościele i świecie, na przykład: życie małżeńskie, rodzinne, działalność społeczna itp. podejmowane w duchu wiary, nadziei i miłości. Kapłaństwo wspólne i kapłaństwo hierarchiczne mają swoje źródło w najwyższym i wiecznym kapłaństwie Chrystusa. Kapłaństwo Chrystusa sprawia zarówno ich wzajemną łączność, polegającą na przyporządkowaniu, jak i ich istotną różnicę. Kapłaństwo hierarchiczne zostało ustanowione przez Chrystusa, aby służyć kapłaństwu wspólnemu. Dlatego też jest ono nie tylko hierarchiczne, ale i ministerialne, ma bowiem służyć temu, aby w Ludzie Bożym utrzymywało się i rozwijało wszystko, co świadczy o uczestnictwie w kapłaństwie Chrystusa¹⁸.

W okresie posoborowym autorzy poświęcili wiele miejsca rozważaniom różnicy między kapłaństwem wspólnym a kapłaństwem hierarchicznym. Zastanawiano się nad naturą jednego i drugiego oraz nad wzajemnymi powiązania-

¹⁴ *Acta Synodalia*, t. II, cz. 3, s. 156—157.

¹⁵ W czasie dyskusji soborowej ustalono zmianę terminu *sacerdotium universale* na *sacerdotium commune*, jako lepiej określające kapłaństwo wiernych; — por. E. Sztáfrowski, *Kapłaństwo wspólne*, „Prawo Kanoniczne” 13(1970) nr 1—2 s. 168.

¹⁶ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, nr 10.

¹⁷ Tamże, n. 34, 2.

¹⁸ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, s. 197—198; A. Scola, *iw.*, s. 297—298.

mi¹⁹. Kościół — Lud Boży obdarzony przez swego boskiego Założyciela najwyższego Kapłana Jezusa Chrystusa darem kapłaństwa, potrzebuje dla swego istnienia i rozwoju zarówno kapłaństwa wspólnego jak i hierarchicznego. Wypływające z nich zadania ubogacają całą wspólnotę Ludu Bożego. Stąd ważne jest, aby nosiciele poszczególnych rodzajów kapłaństwa gorliwie wypełniali związane z nimi zadania. Wszelkie zamieszanie na odcinku realizacji zadań wpływających zarówno z kapłaństwa wspólnego jak i służebnego przynoszą szkodę całemu Ludowi Bożemu. Właściwe podejście świeckich do posiadane-go przez nich kapłaństwa wspólnego sprawia wzrost poczucia odpowiedzialności za Kościół i dynamizuje ich działalność we wspólnocie Ludu Bożego, sprawia także uaktywnienie ich działalności apostołskiej prowadzonej we współpracy z pasterzami.

DZIAŁALNOŚĆ APOSTOŁSKA ŚWIECKICH

Powiedzieliśmy wyżej, że ukazanie Kościoła jako wspólnoty Ludu Bożego, obdarzonego darem kapłaństwa, w którym uczestniczą na swój sposób wierni świeccy, jest istotnym elementem dowartościowania laikatu w nauczaniu Vaticanum II. Konsekwencją przyjęcia i właściwego zrozumienia tych prawd jest aktywny udział świeckich w działalności apostołskiej Kościoła we współpracy z hierarchią. Rzecznikiem wprowadzenia do nauki Soboru zasad dotyczących apostołstwa świeckich prowadzonego w łączności z hierarchią był metropolita krakowski Karol Wojtyła. Zaznaczył to już w postulatach zgłoszonych na Sobór, gdzie pisał, że istnieje pilna potrzeba działalności apostołstwa świeckich prowadzonej wspólnie z hierarchią w Kościele i dla jego dobra. Zachodzi także potrzeba określenia apostołstwa właściwego świeckim, jego zakresu i podstaw, pisał dalej Karol Wojtyła. Jednym z przejawów działalności apostołskiej świeckich są tak zwane „ruchy apostołskie”²⁰.

Metropolita krakowski aktywnie uczestniczył w kształtowaniu się nauki soborowej o apostołstwie świeckich. Podkreślał potrzebę prowadzenia różnorodności form apostołstwa indywidualnego. Sprawa była o tyle trudna, że zarówno w postulatach zgłoszonych na Sobór, jak również w pierwszych schematach, dominujące znaczenie przypisywano apostołstwu zorganizowanemu. Mówiąc inaczej, zasadniczo apostołstwo świeckich dostrzegano w ich uczestnictwie w organizacjach katolickich, natomiast inne rodzaje apostołstwa traktowano marginesowo. Takie rozwiązywanie Metropolita krakowski uważał za niebezpie-

¹⁹ Por. E. Weron, *Teologia życia wewnętrznego ludzi świeckich*, Poznań—Warszawa 1980, s. 63—64; E. Corecco, *La sacra potestas e i laici*, [w:] „Studi parmensi” 28(1980), s. 33—36; L. Balter, *Kapłan ministerialny w kapłańskiej wspólnocie Ludu Bożego*, [w:] *W kierunku prawdy*, red. B. Bejze, Warszawa 1976, s. 184; G. Chantraine, *Miejsce świeckich w Kościele*, „*Communio*, Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 5(1985) nr 5 s. 29—47.

²⁰ Por. *Antepreparatoria*, t. II cz. 2 s. 743.

czne. Zwraca uwagę, że przeakcentowanie apostołstwa zrzeszonego uniemożliwi udział w apostołstwie świeckim w wielu krajach świata, gdzie nie mają oni możliwości tworzenia organizacji apostołskich²¹. Obowiązek i prawo świeckich do apostołstwa wynika z przyjęcia sakramentu chrztu i bierzmowania. Motywem skłaniającym ich do działalności apostołskiej winna być żywa i czynna wiara oraz miłość do Boga, ludzi i Kościoła. Życie prawdziwie ludzkie i chrześcijańskie, będące skutecznym wzorem dla innych jest podstawowym sposobem apostołstwa świeckich. Apostołstwo to ma być świadectwem²².

O istocie i podstawach apostołstwa świeckich naucza Sobór w sposób następujący:

Apostołstwo świeckich jest uczestnictwem w samej zbawczej misji Kościoła i do tego właśnie apostołstwa sam Pan przeznacza wszystkich przez chrzest i bierzmowanie. Dzięki sakramentom a szczególnie dzięki świętej Eucharystii udzielana jest i podtrzymywana owa miłość Boga i ludzi, która jest duszą całego apostołstwa [...] Na wszystkich tedy świeckich spoczywa szacowny obowiązek przyczyniania się do tego, aby Boży plan zbawienia coraz bardziej rozszerzał się na wszystkich ludzi, wszystkich czasów i wszystkich miejsc na ziemi²³.

W nauczaniu Soboru znajdujemy zasadę dowartościowującą znaczenie apostołstwa indywidualnego, na czym tak bardzo zależało Metropolicie Krakowskiemu. Mówi o tym Sobór w sposób następujący:

Apostołstwo indywidualne, którego przeobfitym źródłem jest życie prawdziwie chrześcijańskie, stanowi początek i warunek wszelkiego apostołstwa świeckich, również zrzeszonego i nie można go niczym zastąpić. Do tego rodzaju apostołstwa, zawsze i wszędzie owocnego, a w niektórych okolicznościach jedynie przydatnego i możliwego, są wezwani i zobowiązani wszyscy świeccy, jakiegokolwiek stanu, chociaż nie mają sposobności lub możności współpracowania w stowarzyszeniach [...] Szczególną formą apostołstwa indywidualnego, a w naszych czasach również najwłaściwszym znakiem ukazującym Chrystusa żyjącego w swoich wiernych, jest świadectwo całego życia świeckiego płynącego z wiary, nadziei i miłości²⁴.

Zatem Sobór widzi podstawową formę apostołstwa świeckich w ich apostołstwie indywidualnym. Jest ono zawsze możliwe oraz dostępne, dlatego też jest obowiązkiem wszystkich świeckich. Co więcej stanowi ono początek i warunek apostołstwa zrzeszonego. Jego szczególną i najwłaściwszą formą jest świadectwo całego życia, jakie prowadzą świeccy, to znaczy życia rodzinnego, zawodowego i społecznego. Winno ono jednak być inspirowane wiarą, nadzieją i miłością. Wszelka skuteczność i owocność apostołstwa świeckich uzależniona jest od ich zjednoczenia z Chrystusem, który jest źródłem i początkiem całego apostołstwa Kościoła. Zgodnie ze słowami Chrystusa: „Kto mieszka we mnie a Ja w nim ten wiele owoców przynosi, bo beze mnie nic uczynić nie możecie” (J 15,5). Apostołska działalność świeckich ożywiona łaską Chrystusową

²¹ *Acta Synodalia*, t. III cz. 4 s. 69—70, 788—789.

²² Tamże, t. III cz. 4 s. 69, 788; t. II cz. 3 s. 153; por. A. Scola, jw. s. 297.

²³ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, n. 33.

²⁴ Dekret soborowy *Apostolicam actousitatem*, nr 16.

wymaga od nich ustawicznego pielęgnowania wiary, nadziei i miłości. Tylko przez wiarę poznajemy Boga, jego naukę i jego wolę. Nadzieja uzdalnia nas w ziemskiej pielgrzymce do szukania Boga, do zwracania się w stronę wartości nadprzyrodzonych i do poświęcania się w szerzeniu Królestwa Bożego. Zaś miłość przynagla nas do naśladowania Chrystusa cichego, pokornego i miłosiernego, do cierpliwego niesienia krzyża, do świadczenia dobra bliźnim²⁵.

Metropolita krakowski Karol Wojtyła, naoczny i bezpośredni świadek kształtowania się soborowej nauki o apostołstwie świeckich pisał tuż po zakończeniu Soboru, że najwięcej miejsca poświęcił on apostołstwu świeckich dając na ten temat bogate pouczenie. Dlatego można nazwać Vaticanum II „soborem laikatu”. Czasy współczesne stawiają przed świeckimi szczególne zadania apostołskie, zwłaszcza winni oni przepajać rzeczywistość ziemską duchem Ewangelii, a przez to doskonalić porządek spraw doczesnych. Swoją działalność apostołską prowadzą oni zarówno w Kościele jak i w świecie w porządku duchowym i doczesnym²⁶.

Nie wolno jednak zapominać — uczy Sobór — że apostołstwo właściwe świeckim jest uczestnictwem w apostołstwie Kościoła. Zaś w Kościele istnieje różnorodność zadań i posług, ale jedność posłannictwa. Apostołstwo Kościoła jest wspólnym dziełem pasterzy i świeckich, zarówno jedni jak i drudzy mają na swój sposób szerzyć Królestwo Chrystusa po całej ziemi i przyczyniać się do uświęcenia i zbawienia wszystkich ludzi. W ten sposób bowiem realizują zarówno pasterze jak i świeccy swoje powołanie chrześcijańskie, które ze swej natury jest również powołaniem do apostołstwa²⁷.

Jak już wspominaliśmy Metropolita krakowski w postulatach przesłanych na Sobór poruszył sprawę apostołskich ruchów świeckich. Sprawa ta jednak nie znalazła szerszego omówienia w dokumentach Soboru. Wspominają one jedynie o apostołstwie małych zespołów, działających bez ściśle określonych form ustawowych czy organizacyjnych²⁸. W ostatnich dziesiątkach lat powstały w Kościele rozliczne nieformalne grupy apostołskie czy wspólnoty podstawowe²⁹, i rozwijają się apostołskie ruchy świeckich. Wszystko to stanowi z jednej strony wielką szansę dla spotęgowania i ubogacenia działalności apostołskiej świeckich w Kościele i świecie, zwłaszcza wśród młodzieży. Z drugiej jednak strony niesie pewne niebezpieczeństwa i zagrożenia, dlatego też wymaga to szczególnej troski oraz opieki zarówno pasterzy jak i wiernych świeckich. Można przypuszczać, że tymi sprawami zajmie się synod biskupów poświęcony powołaniu i posłannictwu ludzi świeckich w Kościele i świecie.

Nauka Soboru o apostołstwie świeckich jest jednym z jego dużych osiąg-

²⁵ Por. tamże, n. 4.

²⁶ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy...*, s. 293—297.

²⁷ Por. Dekret *Apostolicam actuositatem*, n. 2.

²⁸ Por. Tamże, n. 17, 2.

²⁹ Por. E. de Araujo Sales, *Kościelne wspólnoty podstawowe*, „*Communio*. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 6(1986) nr 4 s. 66—84.

nięć. Właściwie całe apostołstwo Kościoła zostało ukazane przez Sobór w kontekście apostołstwa świeckich. Wytyczne soborowe w tym względzie nie tylko trafnie oceniły aktualną sytuację, ale stanowiły i stanowią inspirację dla Magisterium kościelnego na przyszłość. Wskazania te przyczyniły się także wydawnie do ożywienia apostołskiej działalności świeckich. Stąd wkład metropolity krakowskiego Karola Wojtyły w nauczanie soborowe o apostołstwie świeckich zasługuje na podkreślenie. Godne uwagi jest zwłaszcza uwypuklenie roli apostołstwa indywidualnego, jego skuteczności i owocności uzależnionej od świętości apostoła zjednoczonego z Chrystusem i wypływającej z żywej wiary, nadziei i miłości. Zwrócił on także uwagę na potrzebę współpracy apostołskiej świeckich i pasterzy, powołanie chrześcijańskie bowiem jednych i drugich jest równocześnie powołaniem apostołskim.

POWOŁANIE ŚWIECKICH

Na tle ogólnochrześcijańskiego powołania wszystkich ochrzczonych Sobór Watykański II rozważa szczególne powołanie wiernych świeckich. Nauczanie Soboru zrywa z dotychczasową praktyką literatury kościelnej, która termin „powołanie” rezerwowała głównie dla powołania kapłańskiego i zakonnego, a odnosi go także do świeckich. Dokumenty soborowe stwierdzają, że świeccy są także powołani przez Boga. Przez to określenie jest rozumiane powołanie w znaczeniu teologicznym, jako szczególny plan zamierzony przez Boga i wyznaczony ludziom świeckim do realizowania.

Nauczanie Soboru ukazuje bogactwo i różnorodność zadań mieszczących się w szczególnym powołaniu świeckich. Nauczanie to jednak poprzedziły i przygotowały zarówno postulaty przedsoborowe, jak i ożywiona dyskusja w czasie obrad. Jej aktywnym uczestnikiem był metropolita krakowski Karol Wojtyła. Przysyłając swoje postulaty na Sobór nie omieszkiał zaznaczyć, że zachodzi pilna potrzeba określenia na Soborze powołania właściwego świeckim, ich odpowiedzialności za jego realizację, a także ukazania jego różnorodności³⁰. Zabierając głos w auli soborowej Metropolita krakowski nawiązał do sprawy szczególnego powołania świeckich powiązanego z ich życiem pośród spraw ziemskich. Chociaż świeccy żyją wśród spraw doczesnych, nimi się zajmują, to jednak godność ludzka, którą posiadają od Boga sprawia dystans i pozwala im kierować rzeczywistością doczesną. To kierowanie sprawami doczesnymi winno się dokonywać według programu, którego autorem i źródłem jest Bóg poprzez prawo natury i Objawienie³¹. Omawiając realizowanie powołania właściwego świeckim Metropolita krakowski zwrócił uwagę na sprawę kultury. Kultura winna mieć swoje właściwe odniesienie do człowieka oraz wy-

³⁰ *Antepraeparatoria*, t. II cz. 2 s. 743.

³¹ Por. *Acta Synodalia*, t. II cz. 3 s. 154—157; t. IV cz. 2 s. 660—663.

miar etyczny, a jej podstawą jest prawdziwa mądrość. Rozwój kultury wymaga wolności³². Świeccy w realizowaniu swego powołania mają zatroszczyć się o odnowę stosunków społecznych. Odnowa ta wymaga ochrony i poszanowania praw ludzkich, a zwłaszcza podstawowego prawa do wolności religijnej, które jest uzasadnione godnością osoby ludzkiej. Prawo do wolności religijnej posiada zarówno osoba jak i poszczególne społeczności. Winno być ono uszanowanie przez władze państwowe a także w Kościele. Korzystanie z prawa wolności religijnej wiąże się ściśle z odpowiedzialnością. Nie można mówić tylko „jestem wolny”, lecz także „jestem odpowiedzialny”. Prawo do wolności religijnej wśród praw ludzkich zajmuje poniekąd kluczowe miejsce i nie może być ograniczone jak tylko ze strony prawa moralnego, zaś prawo ludzkie o tyle może ograniczyć wolność religijną, o ile wyraża prawo Boże³³. Odnowa życia społecznego wymaga nadania nowego kształtu stosunkom w dziedzinie pracy, jak i w zakresie podziału owoców wytwarzanych w procesie produkcyjnym w oparciu o zasadę prawa naturalnego przyznającego ludziom prawo do korzystania z dóbr doczesnych³⁴.

Wśród różnorodności powołań świeckich na szczególną uwagę zasługuje powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie. Metropolita krakowski Karol Wojtyła na ten temat zabierał kilkakrotnie głos w czasie obrad Soboru. Rodzina chrześcijańska jest obrazem i uczestnikiem w przymierzu miłości Chrystusa i Kościoła, a wierność małżonków ukazuje ludziom żywą obecność Zbawiciela w świecie, zaś ich miłość i płodność ma odzwierciedlać jedność i żywotność Kościoła. Małżeństwo w Kościele jest sakramentem a więc jest święte i jest źródłem łaski. Zanim małżeństwo stało się sakramentem było rzeczywistością istniejącą w ekonomii stworzenia z prawami nadanymi przez Stwórcę. Małżeństwo jest jednością dwojga osób męża i żony, jest to unia prawdziwie osobowa, w której osoby mają się kierować prawami natury i cnotami. Szczególną cechą małżeństwa jest płodność, która jest wyrazem miłości małżeńskiej. Małżeństwo i rodzina stanowi ten właściwy obszar, gdzie osoba ludzka jest miłowana, jest szkołą zyczliwości i miłości. Rodzina już od starożytności była nazywana „kościółem”³⁵.

Nauczanie Soboru o świeckich podaje prawdę o ich szczególnym powołaniu:

Natomiast zadaniem ludzi świeckich, z tytułu właściwego im powołania, jest szukać Królestwa Bożego zajmując się prawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej. Żyją oni w świecie, to znaczy pośród wszystkich razem i poszczególnych spraw i obowiązków świata, i w zwyczajnych warunkach życia rodzinnego i społecznego, z których niejako jest utkana ich egzystencja. Tam ich Bóg powołuje, aby wykonując właściwe sobie zadanie, kierowani du-

³² Por. *Acta Synodalia*, t. IV cz. 3 s. 350—352; t. III cz. 5 s. 680—682; t. IV cz. 3 s. 349—350.

³³ Por. tamże, t. IV cz. 2 s. 11—13, 292—293.

³⁴ Por. tamże, t. III cz. 7 s. 380—382.

³⁵ Por. *Acta Synodalia*, t. III cz. 7 s. 380—382; t. IV cz. 3 s. 242—243; t. II cz. 3 s. 157.

chem ewangelicznym, przyczyniali się do uświęcania świata, na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako, i w ten sposób, przykładem zwłaszcza swego życia, promieniując wiarą, nadzieją i miłością ukazywali innym Chrystusa³⁶.

Świeccy otrzymali od Boga powołanie, na które składają się zadania związane ze sprawami doczesnymi. Mają je wykonywać zgodnie z planem Bożym, inspirowani Ewangelią. Ta ich działalność prowadzi do odnowy i uświęcenia świata, do takiego ukształtowania jego urzędzeń, instytucji, praw, życia społecznego i politycznego, aby służyły chwale Bożej i dobru ludzi. Przytoczony tekst soborowej konstytucji dogmatycznej zawiera te elementy, które stanowią o powołaniu świeckich i o ich posłannictwie. Ich świeckość oznacza zwiążanie ze światem, przez co powołanie ludzi świeckich odróżnia się od powołania kapłańskiego i zakonnego. Świeckość ta jednak ma przyczyniać się do uświęcenia świata, czyli ma służyć świętości, a więc tym bardziej jej nie zaprzecza. Świeckość tkwi w samej strukturze chrześcijańskiego powołania ludzi świeckich³⁷.

Soborowa nauka o szczególnym powołaniu świeckich była i nadal jest przedmiotem rozważań teologów. Podkreślają oni fakt, że jest ono łaską otrzymaną od Boga umożliwiającą człowiekowi nadanie nowej wartości swojej doczesnej egzystencji. Otrzymana łaska wymaga odpowiedzi, a więc jest także zadaniem. Odpowiedź to kompetentne i uczciwe wykonywanie obowiązków ludzkich, rodzinnych, zawodowych i społecznych inspirowane i opromienione wiarą, nadzieją i miłością. To także ustawiczna troska o rozwój i ubogacanie siebie i innych³⁸.

Odnowa stosunków społecznych jest zadaniem świeckich, jest ich powołaniem. Odnowa ta nie jest możliwa bez poszanowania godności człowieka i jego praw. Dlatego Sobór Watykański II „proklamuje prawa ludzkie, a dynamizm dzisiejszej doby, z jakim wysuwa się wszędzie te prawa, uznaje i ceni wysoko”³⁹. Szczególną wagę przywiązuje do jednego z najbardziej podstawowych praw osoby ludzkiej, jakim jest prawo do wolności religijnej, któremu poświęca oddzielny dokument — deklarację „O wolności religijnej”. Stwierdza ona, że prawo do wolności religijnej ma fundament w samej naturze osoby ludzkiej wyposażonej w rozum i wolną wolę. Toteż wszyscy ludzie powinni być wolni od przymusu, zarówno ze strony poszczególnych ludzi czy społeczności, czy jakiegokolwiek władzy ludzkiej do działań w sprawach religijnych. Korzystanie z tego prawa przysługuje zawsze, jeśli tylko jest zachowany sprawiedliwy ład

³⁶ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, nr 31, 2.

³⁷ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, s. 295.

³⁸ Por. S. Schillebeeckx, *Nowy typ człowieka świeckiego*, [w:] *Nowy obraz Kościoła*, red. D. Lambert, Warszawa 1968, s. 127; B. Pylak, *Powołanie ludzi świeckich w świetle wypowiedzi II Soboru Watykańskiego*, „*Analecta Cracoviensia*” 8(1976) s. 179; R. Sobański, *Kościół — Prawo — Zbawienie*, Katowice 1979, s. 102—105; M.D. Chenu, *Lud Boży w świecie*, Kraków 1968, s. 76—77.

³⁹ Konstytucja soborowa *Gaudium et spes*, nr 41, 4.

społeczny⁴⁰. Głoszenie, popieranie i obrona podstawowych praw człowieka jest przedmiotem wielu wysiłków i zabiegów ze strony Kościoła, w które nie miały wkład mają wierni świeccy⁴¹. Świeccy realizując swoje powołanie odnowy porządku doczesnego, winni dokonać odnowy kultury. Dlatego Sobór głosi, że pomiędzy orędownictwem zbawienia, a kulturą ludzką nie ma sprzeczności, wprost przeciwnie istnieją wielorakie powiązania. Kościół posługuje się dorobkiem różnych kultur, żeby Chrystusowe orędownictwo zbawienia rozpowszechnić i wyjaśniać wśród wszystkich narodów. Kościół nawiązuje również łączność z różnymi formami kultury, przez co ubogaca się zarówno sam Kościół jak i różne kultury. Kultura wypływa bezpośrednio z natury rozumnej i społecznej człowieka, dlatego potrzebuje ona nieustannie dla swego rozwoju należytej wolności oraz możliwości działania wedle własnych zasad⁴². Zgodnie z nauczaniem Soboru świeccy są powołani, aby przekształcać świat przez pracę i czynić go bardziej ludzkim. Praca jest dziełem osoby i współdziałaniem z dziełem stwórczym Boga. Bóg, Stwórca wszechświata przeznaczył ziemię ze wszystkim co ona zawiera, na użytek wszystkich zgodnie z zasadami sprawiedliwości i miłości. W każdym ustroju własności należy brać pod uwagę powszechność przeznaczenia dóbr ziemskich⁴³.

Problem pracy ludzkiej zawiera w sobie cały splot zagadnień. Nurtowały one Metropolitę krakowskiego nie tylko wówczas, kiedy na ich temat mówił w czasie Soboru, kiedy wykladał je studentom w ramach etyki społecznej, ale również później, kiedy przygotowywał i ogłaszał encyklikę *Laborem exercens* — dojrzały traktat o pracy ludzkiej.

W nauczaniu o właściwym powołaniu ludzi świeckich szczególną wagę przywiązuje Sobór do ich zadań małżeńskich i rodzinnych: „Małżonkowie chrześcijańscy na mocy sakramentu małżeństwa, przez który wyrażają tajemnicę jedności i płodniej miłości pomiędzy Chrystusem i Kościołem oraz w niej uczestniczą, wspomagają się wzajemnie we współżyciu małżeńskim oraz zrodzeniu i wychowywaniu potomstwa dla zdobycia świętości”⁴⁴. Małżeństwo jest instytucją świętą, ustanowioną przez Boga. Szczególną świętością odznacza się małżeństwo chrześcijańskie, które jest sakramentem umacniającym i jakby konsekrującym małżonków do obowiązków i godności ich stanu⁴⁵. Prawdziwa miłość małżeńska pochodzi z Bożego źródła miłości, włącza się w miłość Bożą, i kierowana jest oraz doznaje wzbogacenia przez opiekuńczą moc Chrystusa. Miłość ta jest prawdziwie ludzka, bo kieruje się od osoby do osoby i obejmuje

⁴⁰ Por. Deklaracja soborowa *Dignitatis humanae*, nr 2.

⁴¹ Por. H. Skorowski, *Wolność religijna a prawa człowieka*, „*Communio*, Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 6(1986) nr 4 s. 100—112; R. Mazurek, *Nauczanie Kościoła o prawach człowieka*, „*Chrześcijańskie w świecie*” 18(1986) nr 3 s. 1—21.

⁴² Konstytucja soborowa *Gaudium et spes*, n. 58—59.

⁴³ Tamże, n. 67—69.

⁴⁴ Konstytucja soborowa *Lumen gentium*, n. 11—12.

⁴⁵ Konstytucja soborowa *Gaudium et spes*, n. 48.

dobro całej osoby. Tę miłość Chrystus zechciał szczególnym darem swej łaski i miłości uzdrowić, udoskonalić i wywyższyć. Miłość małżeńska ze swej natury jest nastawiona na zrodzenie i wychowanie potomstwa, co stanowi jej jakby szczytowe uwieńczenie. To głębokie zjednoczenie, będące wzajemnym oddaniem się sobie dwóch osób, jak również dobro dzieci, wymaga pewnej wierności i nierozzerwalności małżeństwa⁴⁶.

Kompetentne interwencje krakowskiego metropolity Karola Wojtyły na temat małżeństwa i rodziny w czasie obrad Soboru, które dostrzegamy w nauczaniu Vaticanum II, nie mogą dziwić nikogo, jeśli się weźmie pod uwagę to, że ich autor już przed rozpoczęciem obrad, bo w 1960 r. opublikował specjalne studium etyczne, poświęcone problematyce małżeństwa i rodziny pod tytułem *Miłość i odpowiedzialność*. Zaś tuż przed rozpoczęciem Soboru, bo we wrześniu 1962 r. ukazało się drugie uzupełnione wydanie wymienionego studium⁴⁷.

Problem szczególnego powołania świeckich wprowadzony do nauki soborowej jest ważnym elementem ich dowartościowania. Powołanie to niesie w sobie różnorodność zadań. Wśród nich życie społeczne oraz życie małżeńskie i rodzinne odgrywają decydującą rolę. Świeccy mogą odpowiedzieć swojemu powołaniu tylko wówczas, gdy te zadania odpowiednio spełniają. Właśnie te dziedziny uwypuklił Metropolita krakowski w swoich wystąpieniach w czasie obrad soborowych.

*

*

*

Sobór Watykański II obdarzył Kościół i świat nauką o świeckich. Ukazał ich jako pełnoprawnych członków Kościoła, którzy do niego nie tylko należą, ale go wspólnie z pasterzami stanowią. Mówiąc inaczej, są Kościołem, wspólnotą Ludu Bożego, uczestniczącą w jego kapłaństwie, są za Kościół odpowiedzialni. Zarówno w Kościele jak i w świecie mają swoje własne apostołstwo i swoje powołanie. Czynnym uczestnikiem kształtowania się takiej nauki o laikacie był metropolita krakowski Karol Wojtyła, który konstruktywne propozycje na temat świeckich przedstawił już w postulatach przedsoborowych, a w czasie Soboru dalej je wyjaśniał i pogłębiał, współtworząc w ten sposób soborową naukę o świeckich.

⁴⁶ Por. tamże, n. 48–49.

⁴⁷ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność, studium etyczne*, Kraków 1962, s. 314.

DER ANTEIL VON ÄRZBISCHOF KAROL WOJTYŁA
AN DER GESTALTUNG UND AUSBILDUNG DER LEHRE
DES II. VATICANUMS ÜBER DEN LAIEN

Zusammenfassung

Im II. Vatikanischen Konzil beschenkt der Heilige Geist die Kirche und die Welt mit einer vertieften Lehre über den Laien in der Kirche. An der Gestaltung und Bildung dieser Lehre hatte Karol Wojtyła Erzbischof von Krakau Anteil. Zum Thema des Laien machte er viele Aussagen in den Anträgen, in den Beratungen und durch schriftliche Bemerkungen. Er behandelte die Zusammenarbeit der Laien mit der Hierarchie. Die Laien und die Seelsorger bilden eine Kirche — das Volk Gottes, daher sind auch die Laien für die Kirche verantwortlich. Die Entwicklung und Aktivität der Kirche ist bedingt von der Mitwirkung der Laien in der Seelsorge. Die Laien haben Anteil am gemeinsamen Priestertum. Ihr Anteil unterscheidet sich vom Dienst der Seelsorger, ist aber innig mit ihm verbunden in Hinsicht auf die gemeinsame Quelle — das ewige und einzige Priestertum Christi. Einen nächsten Hinweis auf die Mitarbeit der Laien mit der Hierarchie gibt der Anteil der Laien am Apostolat der Kirche. Grundlegende Bedeutung hat in der Kirche das individuelle Apostolat, zu dem auch alle Laien berufen sind. Sie sollen dazu beitragen, daß die Erlösung alle Menschen erreiche. Die Berufung der Christen ist eine apostolische Berufung. Die Laien haben darum ihren besonderen Anteil. Er umfasst verschiedene Aufgaben. Besondere Bedeutung hat die Erneuerung der irdischen Ordnung, auch die Aufgaben in Ehe und Familie. Die Erneuerung der irdischen Ordnung im Geiste des Evangeliums verlangt Erneuerung der Kultur und der Arbeit, den Schutz der Würde und der Rechte der menschlichen Person, darunter das Recht der religiösen Freiheit.